

► **Tomáš Pešina z Čechorodu: Ucalegon Germaniae, Italiae et Poloniae – Hungaria flamma belli Turcici ardens, Pragae 1663 / Ucalegon Německa, Itálie a Polska – Uhry hořící plamenem turecké války, Praha 1663**

Historický úvod:

Osmanští Turci patřili od konce středověku k neustálému ohrožení evropské civilizace. Jiné náboženství, expanzivní dobytčácká politika i legendy o jejich krutosti do značné míry přispívaly k budování obrazu Turka jako apokalyptického zla. Jakkoli byl tento veskrze démonizovaný obraz v průběhu raného novověku postupně korigován, stále byl považován za dědičného nepřítele křesťanstva a boj proti němu měl parametry středověkých křížových výprav. Tíha tohoto břemene ležela především na Uherském království, které představovalo jakousi předsunutou baštu směrem na Balkán, kde leželo jádro osmanské moci. Po začlenění Uher do habsburské monarchie přešel úkol zatlačovat sultánova vojska na římského císaře a českého krále. Právě ve druhé polovině 17. století došlo k poslední velké expanzi Osmanů dále do střední Evropy, a to ve dvou vlnách, z nichž ta první vrcholila roku 1663 dobytím hornouherské (dnes slovenské) pevnosti Nové Zámky. Začaly se proto znovu množit výzvy evropským panovníkům, aby se spojili proti společnému nepříteli, a jednu z nich sepsal i historik a děkan pražské metropolitní kapituly u sv. Víta Tomáš Pešina z Čechorodu. S připomínkou pasáže z Vergiliova eposu Aeneas („iam proximus ardet Ucalegon“ – „již hoří susedův dům“) pojednal nejdříve ve svém latinském spise osmanskou historii a přidal čtyři skupiny důvodů, proč se barbarskému nebezpečí postavit (z nutnosti, ze spravedlnosti, z prospěchu tureckým nepřítelům, z jistoty vítězství). Navzdory tomu, že většina evropských vládců Pešinovo volání nevyslyšela, vyhrála habsburská armáda pod vedením Raimunda Montecuccolliho 1. srpna 1664 v bitvě u Mogendorfu (někdy také označované jako bitva u Svatého Gotthardu) a na necelých dvacet let zbavila Evropu akutního tureckého ohrožení.

Vydání pramene v originále a dalších jazykových mutacích:

latinský originál:

https://books.google.cz/books?id=l4BBAAAACAAJ&pg=PP5&hl=cs&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false

PŘEKLAD (Martin Svatoš):

Úvod (s. 1–3)

Tehdy, když hoří sousední dům (říká básník), jde i o tebe

Hledte, Německo, Itálie a Polsko, hoří Uhry, s vámi sousedící dům, váš nejbližší soused! Jestliže rychle a s mocnou silou nepřispěcháte k uhašení jeho požáru, který už příliš hluboko stravuje jeho spodek a dosahuje téměř až nahoru, je s ním konec. Konec bude i s tvou Moravou, Německo, prvním markrabstvím čelícím barbarským národům, které již velký plamen tohoto zla dost zasáhl; konec bude i s nejvznešenější tvou částí – Rakouskem, Štýrskem a Korutany; konec bude i s tvým štítem – slavným Českým královstvím a se Slezskem; konečně bude konec i s tebou samým. Jestliže se totiž ta zeď, která ti dosud sloužila jako vnější část hradeb, zhroutí, jestliže padne i ten štít, co víc zbývá, než že i ty se zhroutíš, padneš a budeš pohlceno stejným požárem?

Ani ty, Itálie, nebudeš chráněna před nebezpečím: vždyť po porážce Uher a zbývající části Chorvatska nic nestojí a nebude stát Turkům v cestě. Přes Kraňsko a Furlánsko se jeho pozemním vojskům otevře snadný přechod k tobě. Podobně i ty, Polsko, jakou můžeš mít naději na bezpečí, jestliže Turek si z celého Sedmihradska dělá svou zemi, jestliže dobývá Horní Uhry a Slezsko?

Konejte tedy všichni – jak Němci, nejbojovnější vojáci, tak Italové a Poláci, nejstatečnější srdce – a spojenými silami přispěchejte na pomoc svému sousedu. Jak je to nutné, aby se tak stalo, a rychle stalo, ukáži v tomto výkladu přiměřeně k mé skrovné znalosti politických poměrů. [...]

ČÁST II.

Důvody k poskytnutí pomoci Uhrám a podniknutí společné války proti Turkům

I. Z nezbytnosti (s. 118–152, zde s. 121–133)

[...]

Kéž by však byly hned tehdy vrženy válečné kostky a kéž bychom poslechli velevážené a pro jejich moudrost a zkušenost slovutné muže, kteří z mnoha důvodů soudili, že musíme podniknout válku proti hroznému tyranu, abychom získali zpět Uherské království a uhájili stát i domovy. Zvláště když v té době sami nepřátelé stejně, jako by neuzavřeli žádný mír, žádnou smlouvu, usilovně se snažili v horních částech Uher před Tisou pálit a pustošit pole, téměř denně různými hanebnými způsoby přinutit ubohý lid vzdát se, zčásti otevřenou silou napadat a dobývat pohraniční hrady, z nichž vynikal Velký Varadín – nejsilnější bašta toho kraje a klíč k těmto zemím, a všemi dovolenými i nedovolenými prostředky rozšířit svou říši.

Ale my jsme se tehdy raději chtěli (nevím z čí vůle!) přiklonit k mínění těch, kdo radili zkusit až do krajnosti všechno jiné spíše než válku. A vida, úskočnými záměry a machinacemi nepřátel, které se nakonec na nás znenadání valily, jsme spadli do Charybdy, neboli do víru a změti zla, které jsme se chtěli vyhnout. Tu nejprve musíme dát pozor, jakou důvěru máme

mít ve věrolomného a veskrze zločinného mohamedána, který aby předstíral spravedlivý důvod k válce, dal si tu práci a navrhl tak nepříznivé mírové podmínky, že by je byli ani poražení nemohli důstojně vydržet. Opovázlivost bezbožného nepřítele si tak představuje, že si může dovolit všechny zločiny, když vidí, jak naše odhodlání marnou nadějí na mír ochabuje.

Jak dlouho ještě, křesťanští panovníci, tedy hodláte trpět tak hrozné násilí nejsurovějšího nepřítele? Snad až vám vtrhne domů, až nasadí vašim rodinám pouta? Snahy toho nestoudníka musí být potlačeny, rychle potlačeny, aby se naší nečinností pozvolna nevzmáhal požár a abychom lék nezískali pozdě (mysl se bojí to předpovídat!), když by ta tyranida, od skrovných počátků našimi předky zanedbaná, zvedla neblahou hlavu a tak mohutně nabrala sil. Pohledte na nebezpečí hrozící celým Uhrám, ba na už povstalé a vznícené zlo plné útočnosti, které se brzy, pokud se mu nebude rychle čelit, chystá vtrhnout do Německa a do ostatních evropských říší. Tak by Uhry sužované stávajícími nesnáze mohly jak Německu, tak Itálii a Polsku i jiným královstvím křesťanského společenství výstražně zakrákorat ono známé „Tentokrát mně, zakrátko tobě“. Ten jed se totiž šíří den ze dne stále více, tu podléhá jedna země, jedno město, tu druhé. [...]

Ale teď, když je uherský stát v mnohem horším a nebezpečnějším postavení, než kdy byl, je třeba to zvážit a vážně posoudit, aby nás nepostihlo to, čeho se obávali naši předkové, aby nakonec naši sousedé nebyli zavaleni krutou spřeží nepřátel a aby se to zlo nevalilo i na nás. Vždyť co může být na překážku tomu, aby ti, kteří ještě zbývají, všichni do jednoho nezahynuli zahnutou šavlí, jestli se přepadeným rychle nedostane významné pomoci našeho vojska?

Proto je ovšem třeba rychle tomu předejít a uspíšit to těmi silami, jimiž by mohly být útoky nepřátel, jestli ne zcela zlikvidovány, tedy aspoň narušeny; je třeba co nejrychleji poskytnout a přivést takovou pomoc, již by bylo možno odvrátit a uhasit pochodeň velmi zhoubné války dříve, než zachvátí nás všechny.

Vždyť – chceme-li si přiznat pravdu – ani před mnoha staletími nebyla situace vlasti povážlivější než právě ta naše. Neboť půjdeme-li v čase nazpátek, byli jsme zabíjeni venku, to jest v cizích zemích. Nyní však nám hrozí pohromy způsobované nepřáteli ve vlasti a ve vlastním domě, a to zlo začne Moravou, která je opravdu již částí vás, Němci a Češi, vašim markrabstvím, z jehož doširoka se táhnoucích polí se dodnes kouří od krve prolité jeho obyvateli. Uvažte tedy, jak je v tak nebezpečném postavení našich států důležité, aby se vbrzku vyrazilo proti nepříteli.

A proto je zapotřebí zanechat všeho zdržování, zavrhnout všechny ty porady, na něž nezbytnost války a stávající nebezpečí nemůže čekat, uvést do pohybu všechny země, vyhlásit edikt, spočítat lidi, bez váhání sebrat vojsko, abychom, když nepřítel vtrhne do našeho vnitrozemí s pohružkami krajními prostředky našemu týlu, my teprve tehdy nevymýšleli příliš opožděná válečná opatření. Povstaňte všeobecně a včas a nanejvýš slavně hajte pro sebe vlast, své ženy, děti a majetky, braňte je a navraťte jim opravdu pokojnou svobodu a pro všechny budoucí časy se tak ukažte jako hrdinové německého národa. Jinak povstanete třeba i z donucení, až uvidíte bezcitného a svým úspěchem zpychlého nepřítele, jak vyvrací vaše říše a s mohutnými a krvavými ústy, s potřísněnými a bezbožnými rukama se žene, aby hltal vaši krev.

Hned teď dejte dohromady síly a zbraně, pospěšte si a nečekejte, že dříve on vtrhne do našeho vnitrozemí, ale sami od sebe na něj vyrazte; k tomu vás upomíná nepřítel sám, kterého už opravdu máte na dohled. On se domáhá kořisti a žene se na vás z pouhé mocichtivosti. Abyste vy nebyli jeho kořistí a jakožto obyvatelé své vlasti – vždyť láska k ní stojí výš než všechna ostatní láska a pro ni obětované krve se nikdy nesmí zdát příliš – abyste vůči ní dostáli své povinnosti, dejte najevo všechny známky své statečnosti, spojte síly a odvážně napadněte toho kořistníka. Ten až vás uvidí tak spojené a srdnaté, jistě bude litovat svého úmyslu, nebo, jestliže by snad pokračoval v tažení, pod vlivem svého nezdaru se bude muset zločinné vládychtivosti vzdát. Ničeho se totiž neděsí více než spojené křesťanské armády.

Cožpak je zapotřebí dalšího nabádání v této záležitosti, která když je obhájena, přinese spásu a svobodu, zato když je opomenuta, děsím se předpovědět, co přinese. Máme před očima trosky Uherského království a ne bezvýznamný výstražný příklad jiných východních říší, který nás dostatečně upomíná, v jak velkém nebezpečí bude postavení našich států, pokud se o sebe nepostaráme.

Kdysi jste, Němci a Češi, zápolili s Turkem pro vítězství a pro slávu svého jména, avšak nyní musíte bojovat pro svou spásu, svobodu a pro vlast i své domovy. On získal východní říši a sahá po té západní. Usiluje o to, vytvořit z vás novou monarchii, snaží se vše podrobit jedině osmanské říši, jedinému mohamedánskému zákonu.

Nejprve ovšem se barbarský útok vyřítí na vás, Rakušané, Moravané, Češi a Slezané, aby poté, co jaksi překoná hraniční překážky říše, vtrhnul do Německa. Po Uhrech čeká počátek války vás. Vy proto (jestli ve vašem srdci zbývá něco ze starodávné zdatnosti, jestli ještě ve vás žije duch schopný vítězit jako udatní muži) se snažte s co největší odvahou jít proti němu, zničit pyšné síly nepřítele a zlomit jeho divokého ducha – kvůli vám má mohamedán začít bát se a mít starosti. A jestliže narazí na tak srdnaté muže, jak vy se teď s velice rozhodným úsilím postavíte na odpor, bude se všude obávat větší hrozby nebezpečí a tím podá důkaz, že se zdrží dalších kroků.

Vy pak, sousedé Rakouska a Čech, protože jde i o vás, pomozte spojencům a nestrpte, aby podlehli a stejně i vás vtáhli do nebezpečného postavení. Oprávněně totiž vás, Bavoři, Sasové a Pomořané, musí jímat strach a obava, pokud tak hrozný nepřítel zničí Uhry a Čechy, aby, jako jinde, vynaložením vůle po vítězství a prostředků živících jeho zběsilost, pohromou ve stejné míře určil váš neblahý osud, obzvláště jestli se nějakým nespravedlivým řízením osudu hrozný tyranův duch zmocní i Slezska. Odtud totiž vtrhne do Lužice, kam mu bude umožněn průchod, a nejenom v Braniborské marce nebude bezpečno, ale také Přední Pomořansko a Sasko a celý ten kraj až k Labi, nejkrásnější část Německé říše, se ocitne ve svrchovaném nebezpečí.

Poskytněte tedy a přiveďte pomocné sbory, jimž by mohlo být snadno odvráceno tak velké nebezpečí dříve, než jím budeme zavaleni naprosto všichni. Ať každý pokládá sebe za dostatečně chráněného a své domovy za bezpečné, jestliže sousedním spojencům teď zajistíte ochranu před současným pustošivým nebezpečím. Neboť určitě na nich bude záviset jednak váš dobrý stav ve veřejné i soukromé sféře a poklidné vlastnictví vašich majetků, jednak bezpečnost zemí a rovněž jistá sláva německého národa – budou-li oni ujařmeni, i vy budete stále v nebezpečí; budou-li oni zachráněni, uchráníte od nebezpečí i sebe samy, a tak se nejlé-

pe postaráte o svůj klid a mír. A už déle nemarněte čas ve zpozdilých poradách, když největší nebezpečí leží tu, v sebemenším prodlení – dost, už dost porad, dost místa bylo dáno i bázlivému zármutku.

Proto se musíte vydat do boje, ale ne krokem, jak jste zvyklí proti domácím a jiným nepřítelům, nýbrž s daleko větší rychlostí, s větším hněvem a rozhořčením tak jako proti barbarům, kteří žízní nejenom po vašem bohatství, ale i po vaší krvi.

Toho se snad nebojí Němci, kteří obývají Rýn, Vezeru, Mázu a Moselu, ani Francouzi, ani Holanďané, které obklopuje tolik vod a řek. Není to však proto, že pokládají za docela bezpečné, že my máme být předhozeni nepříteli jako nějaká smírná oběť k odvrácení nebezpečí pro všechny? Nepohne jimi bídné postavení našeho státu, ani hrozící strašně těžké otroctví pod nejkrutějším jhem? Ani hanebné okovy, ani přežalostné hlasy prosebníků o pomoc, již již kolabujících, ani láska ve jménu Kristově? Ponechají nás naopak takto opuštěné a jakoby už ztracené, aby nás hrozná zběsilost nepřátel rozcupovala?

Běda, to už je s námi všemi konec, když každý má za to, že se narodil jen pro sebe? Je to už zkáza nás všech, když si nikdo nemyslí, že ten požár pronikne až k němu? Všude teče naše krev, den ode dne jsme slabší, cožpak to nepozorujeme? Je to žalostné! Dostali jsme se do takové doby, že křesťanská krev bude mít co nevidět u Turků menší cenu než ta dobytčí. A bude-li naší nečinností tato nepřátelská zhouba sílit, jistě dojde k tomu, že nepřátelé stanoví cenu třiceti našich sotva na jeden groš. O tom zpravují spisovatelé písíci o Židech v onom známém zajetí v Jeruzalémě. Kéž jsem však špatným prorokem a ty hrůzy, které děsíci se mysl předpovídá, nesmrtelný Bůh odvrátí daleko od našich dnů. Ale přece, nesnadno by kdo popíral, že se to může stát, vzhledem k neuvěřitelné nestálosti lidských osudů a k nečinnosti, kterou my všichni křesťané trpíme.

Nespěte tedy tvrdě, nespěte, vy všechny národy před a za Rýnem, proto, že se nacházíte poměrně daleko od barbarského nepřítele, a nedovolte, abychom my – vaši spojenci, kteří jsme částí vás a bratry téže víry, – byli vlečeni do okovů, k povraždění a do zoufalého otroctví, nýbrž co nejrychleji přispěchejte na pomoc, přiveďte pomoc a vážně rozvažte, zda nám bude více ku prospěchu, jestliže to učiníte, dokud jsme ještě jakž takž v pořádku a bez újmy, či později, až budeme zcela zlomeni a přemoženi.

■ Historické otázky přímé

(odpověď lze nalézt v samotném textu):

1. Proti komu Pešina burcuje do boje?
2. Definuje autor nepřítele jako národ, stát, etnickou nebo jako náboženskou skupinu? O své odpovědi diskutujte.
3. Pro které evropské národy je text určen, k jakým národům se obrací?
4. Jaké je postavení Čechů v rámci textu?
5. Které z evropských království je bezprostředně ohroženo?

■ Historické otázky kontextuální

(otázka vychází z textu, odpověď je třeba nalézt s pomocí dalších textů, např. učebnice, internetu atd.)

1. V textu se píše o „hozených válečných kostkách“. Na kterého slavného vojevůdce a jeho neméně slavný výrok tento příměr odkazuje?
2. Identifikujte příklady z antických bájí, které Pešina používá. Jaké má podobné přirovnání smysl?
3. Existovaly ve druhé polovině 17. století i další pokusy spojit evropské národy v boji proti společnému nepříteli? Do úvahy vezměte zejména snahy papežského státu.
4. Naleznete ve Vergiliově Aeneidě příslušné místo, kde autor mluví o hořícím domě souseda. Porovnejte daný kontext s Pešinovým úryvkem.

■ Vazba na rámcový vzdělávací program pro gymnázia:

RVP G: posoudí postavení českého státu uvnitř habsburského soustátí a analyzuje jeho vnitřní sociální, politické a kulturní poměry